

SIBIU LITERARY CIRCLE, LITERARY HISTORY, DOMINIC STANCA

Cristina Florentina Pop

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca – Baia Mare North University Center

Abstract: Dominic Stanca represents the second wave at the Sibiu Literary Circle alongside Eta Boeriu, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruş and Radu Enesc. The last few years have brought an enhancement of this literary movement and, therefore, a repositioning of the authors who have developed around it. Most of the researches made by literary historians focused on the iconic personalities from the Literary Circle: Ştefan Augustin Doinaş, Radu Stanca, Ion Negoitescu, Cornel Regman and later, Eta Boeriu. In the context of reevaluating the members of the Literary Circle, the study of Dominic Stanca's work and personality becomes necessary in order to paint a complex picture of the time frame after the Second World War.

Keywords: Sibiu Literary Circle, literary history, Dominic Stanca

Toamna anului 1940 este resimţită dureros în istoria României. Prin Dictatul de la Viena semnat în 30 august, Ardealul de Nord este cedat Ungariei. Dat fiind contextul mai sus menţionat Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj-Napoca îşi va muta activitatea la Sibiu, astfel oraşul cu iz medieval va fi gazda unor intelectuali de marcă ai spaţiului românesc: profesorii Lucian Blaga, Liviu Rusu, D D Roşca, Henri Jacquier, dar şi studenţi preocupaţi în mod direct de viaţa culturală: I Negoitescu, Radu Stanca, Şt. Aug. Doinaş, C Regman. În această perioadă Sibiul adăposteşte două cenacluri literare studenţeşti: pe cel al studenţilor de la medicină, condus de Victor Papilian, şi cel al studenţilor de la Facultatea de Litere şi Filosofie, *Cercul literar studenţesc, Octavian Goga*, patronat de Lucian Blaga.

În 1943 o parte dintre membrii *Cercului literar studenţesc Octavian Goga* se organizează sub forma unei noi mişcări culturale care se afirmă prin scrisoarea-manifest adresată lui Eugen Lovinescu. Noua grupare, cunoscută sub numele de *Cercul Literar de la Sibiu*, este organizată în jurul unor tineri idealişti care îşi propun întoarcerea literaturii române spre valorile estetice. Chiar dacă se declară adversari ai neo-sămănătorismului, polemicele cerchiştilor sunt puţine, ei preferă să dea curs, mai degrabă, provocărilor intelectuale care îşi vor găsi răsunet în paginile Revistei Cercului.

Doctrina cerchiştilor se constituie în jurul ideii de întoarcere a literaturii române spre valorile estetice şi îndepărtarea de spiritul autohton care devine excesiv în literatură, cerchiştii dau dovadă de erudiţie, rafinament, spirit critic echilibrat, dar şi de idealism. Tinerii cerchişti constată direcţia greşită în care a pornit literatura română şi susţin o întoarcere spre valorile estetice europene, astfel pentru cerchişti problema apartenenţei la Europa se pune sub un dublu aspect, pe de-o parte se radiografiază situarea culturii şi civilizaţiei româneşti în spaţiul

europăean, iar pe de altă parte, se încearcă o înscriere a propriului demers într-o tradiție occidentalizantă a culturii române.¹ Cerchiștii au viziunea unei culturi majore, ei vor atât recuperarea golurilor din literatură, cât și sincronizarea cu principiile literare europene. Susținători ai autonomiei criticii, ai obiectivității actului critic și ai judecății estetice de valoare, tinerii studenți declanșează prima polemică de substanță între călinescieni și anticălinescieni. După cum se poate observa cerchiștii urmează linia estetică Maiorescu-Lovinescu, reabilitând spiritul critic. Astfel din rândurile cerchiștilor se vor naște viitorii critici: Ion Negoitescu, Cornel Regman, N Balotă, Ov Cotruș.

Cel mai ambițios proiect cerchist este cel al recuperării golurilor din literatura română, proiectul Euphorion se vrea o revitalizare a literaturii. Euphorionismul se constituie ca o doctrină cerchistă având ca repere principale estetica lui Schiller și modelul goethean. Asistăm nu la o restaurare a umanismului clasic, ci la o tentativă de a impune clasicitatea, prin reafirmarea valorilor ei. Preocuparea pentru valorile clasicismului determină orientarea literaturii spre anumite genuri și specii literare. Proza este dominată de romanul realist, liricul cultivă balada și parabola lirică, dramaticul reafirmă tragedia. Spiritul euphorionist îi va urma pe cerchiști toată cariera, chiar dacă în majoritatea cazurilor afirmarea se va realiza mult mai târziu, în deceniile șapte și opt, când gruparea nu mai există.

Dominic Stanca reprezintă *al doilea val* al *Cercului literar de la Sibiu* alături de Eta Boeriu, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș și Radu Enesc. Ultimii ani au adus o punere în valoare a acestei mișcări literare și astfel, o re poziționare a autorilor care s-au dezvoltat în jurul ei. Majoritatea cercetărilor istoricilor literari au vizat personalitățile emblematice ale *Cercului literar*: Ștefan Augustin Doinaș, Radu Stanca, Ion Negoitescu, Cornel Regman, iar mai târziu Eta Boeriu. În acest context al reevaluării membrilor *Cercului literar*, o privire asupra operei și personalității lui Dominic Stanca, devine necesară pentru zugrăvirea unui tablou complex al perioadei de după cel de-al doilea război mondial.

Debutul editorial al autorului are loc în 1957 cu volumul *Roata cu șapte spițe*, în 1968 apare volumul *Pentru un hoț de împărat*, iar abia în 1970 volumul de poezii pentru copii *Gri-gri*, dar opera sa de referință va fi publicată postum: 1977 *Strada care urca la cer*, 1981 *Timp scufundat*, 1984 *Un ceas de hârtie*. Personalitatea artistică a lui Dominic Stanca este complexă, autor de poezie, proză, dramaturgie, dar și actor, el a îmbinat spiritul ludic cu nota tragică a existenței. Numit *al patrulea baladist* al *Cercului literar de la Sibiu*, în opera lui se regăsesc atât elemente cerchiste, cât și note care vin în contradicție cu ideile promovate de membrii *Cercului literar*. Din corespondența dintre Ion Negoitescu și Radu Stanca reiese că Dominic este unul dintre membrii de bază a proiectatului teatru *Euphorion*, asumându-și totodată și rolul de prozator al mișcării.

Format în spiritul cerchiștilor, Dominic Stanca va prelua anumite caracteristici afirmate de membrii Cercului, observăm în acest sens umorul, ironia, atitudinea ludică, starea meditativă care străbate opera literară, dar și reafirmarea baladei ca formă de manifestare artistică. Preocuparea cerchiștilor pentru valorile clasicismului determină orientarea literaturii spre anumite genuri și specii literare. Proza este dominată de romanul realist, liricul cultivă balada și parabola lirică, dramaticul reafirmă tragedia. Preocupările literare ale lui Dominic Stanca se vor îndepărta de ideologia cerchistă, baladescul lui este de inspirație folclorică, proza este dominată de povestirea istorică și de ideea unității naționale.

¹ Dan Damaschin Hărdăuț, *Cercul literar de la Sibiu / Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Teză de doctorat, coord. Ion Vartic p.18

O încadrare strictă a autorului este greu de realizat, pentru *Roata cu șapte spițe* Negoïtescu îl încadrează tradiției realismului mitic, dar prin pseudocronicile moldovenești poate fi încadrat în rândul umoriștilor. Portretul lui Dominic Stanca este la fel de dual ca și opera acestuia, Florian Potra vorbește de el ca de un intelectual tradițional, având „o cultură filtrată țărăneșe până și în vocabular”. Chiar dacă la o primă lectură opera pare de influență rurală, nu putem trece cu vederea atitudinea parodică, jucăușă, ironia autorului față de personajele sale, pitorescul evenimentelor. Ion Vartic afirmă că „*Dominic Stanca nu este foarte citadin în aparență, ci foarte citadin în profunzime*”² Autorul a reușit să își găsească propriul drum în vastul peisaj al literaturii române și astfel să putem vorbi nu numai de un scriitor, cât și de un om de cultură reprezentativ pentru spațiul transilvănean. Al patrulea baladist al *Cercului literar* este un om și un artist dual „*Călătorind, mereu mă opresc între două țărături / ca între două vorbe, ca între două ruine: / un pas către tine, un pas către mine/ și unghia ierbii scrijelează pe pietre / o părere de rău și o părere de bine...*”³

Orice demers literar se realizează în interiorul unor constructe teoretice, orice artist își găsește mijloacele de comunicare doar în interiorul unui curent literar, a unei mișcări ideologice care să îi furnizeze nu numai o atitudine filozofică și estetică, ci și un instrument tehnic. Aruncând o privire în urmă constatăm că perioada de după al doilea război mondial se caracterizează printr-o mișcare mult mai puternică a scriitorilor, observăm o generație '50 apăsată de povara proletcultistă, o generație '60 - '70 care practică subversiunea prin scrisul palimpsestic, aluziv sau prin evadarea în experimentalism estetic, o generație '80 non-conformistă, o generație a revenirii la real prin experiența livrescului

Dominic Stanca a scris o bună parte a lucrărilor în perioada *obsedantului deceniu* când comunismul de tip totalitar a suprimat libertatea creației, transformând literatura în mijloc de propagandă politică. Astfel într-un spațiu literar în care proletcultismul⁴ își întinde tot mai mult sferele de influență, scriitor nu se află pe o poziție în grata: fie va accepta compromisul estetic și va deservi directivelor politice, fie nu se va abate de la crezul estetic, dar își va asuma excluderea din peisajul literar. În acest context se va naște o literatură subterană care va reprezenta stadiul incipient al postmodernismului românesc, reprezentată de scriitori care vor publica în deceniul șase sau șapte, recuperați estetic de critica literară mai târziu, dar când creațiile lor nu au mai influențat evoluția firească a literaturii.

Perioada imediat de după război este încă dominată de romanul social-realist interbelic. Gloria romanului va fi materializată de autori ca Marin Preda, Petru Dumitru, Zaharia Stancu sau Eugen Barbu. Textele acestor autori, marcate de ideologia vremii, vor fi un punct de referință în universul prozei românești. În acest spațiu literar dominat de roman, Dominic Stanca scrie povestiri de observație socială și reconstrucție istorică, care nu mai corespund viziunii cerchiștilor de întoarcere a literaturii române spre valorile estetice și îndepărtarea de spiritul autohton care devenise excesiv în literatură, astfel, autorul pare că se abate de idealul cerchist de recuperare a marilor goluri din literatura română.

Lectura prozei, cât și a poeziei lui Dominic Stanca, ne relevă două mari etape în conturarea individualității artistice. Prima etapă a creației este cuprinsă între anii 1943 – 1960, perioadă în care a scris întreaga proză. Vorbim de povestirile din ciclul *Pentru un hoț de împărat*, cele din ciclul *Hurmuzul jupâniței* sau *Tulnicele Iancului*, dar și *Moara lui Veselin*.

² Ion Vartic, prefață la *Timp scufundat*, Ed. Eminescu, București, 1981 p. XXXIX

³ Dominic Stanca, *Un ceas de hârtie*, Ed. Eminescu, București, 1984

⁴ Sanda Cordoș vorbește despre inadecvarea termenului *proletcultism* atribuit perioadei cuprinse între anii 1948- 1964, o terminologie potrivită ar fi cea de *jdánovism*. Vezi Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002

Lirica este reprezentată de *Vesperale I*, *Nunțile de la Romos*, dar și o parte din *Vesperale II*. Trebuie să precizăm că scrierea poeziilor din ciclul *Vesperale II* cuprinde cea mai îndelungată perioadă de creație, autorul lucrează la ele din anul 1943 până la finalul vieții sale.

După această perioadă autorul se va dedica unui alt tip de scriitură, la finalul anilor '60 regăsim un scriitor mult mai bine conturat, care reușește să își găsească resorturi proprii, și astfel să putem vorbi despre un artist matur la care influențele scriitorilor anteriori sunt doar resurse catalitice. Începând cu anul 1969. Dominic Stanca va începe *Walderoda*, text care se îndepărtează cu mult de tot ceea ce a scris până la acel moment, dar care din păcate a rămas nefinalizat. Tot din această perioadă, 1969 – 1976, fac parte baladele din *Strada care urcă la cer*, volum la care autorul a lucrat în ultimii doi ani ai vieții, și care reprezintă cea mai valoroasă contribuție a scriitorului adusă literaturii române.

Dincolo de tendințe ideologice, mișcări culturale, personalitatea unui artist este conturată și de cei la care se raportează, pe care îi preia ca modele. Reafirmăm că Dominic Stanca și-a format personalitatea artistică sub influența ideologiei cerchiste, dar aceasta nu înseamnă cu nu putem identifica și alte personalități marcante ale literaturii române, și nu numai, care și-au pus amprenta asupra scriitorului. În acest sens îi amintim pe Lucian Blaga, G. Bacovia, I. Minulescu, G. Coșbuc, G. Topîrceanu.

Provenit dintr-o familie de medici, Dominic Stanca va urma, la insistențele părinților, Facultatea de Medicină din cadrul Universității „Regele Ferdinand I”. În momentul în care încep disecțiile pe cadavre, conștient că medicina nu i se potrivește, va renunța, după care se înscrie la Facultatea de Drept din cadrul aceleiași universități. După examenele din prima sesiune (ianuarie 1945) își dă seama că nici această facultate nu corespunde nevoilor sale lăuntrice și în 1946 se înscrie la Academia de Muzică și Artă Dramatică Cluj, secția Dramă. Această decizie este definitivă în evoluția artistului deoarece actoria este la Dominic Stanca mai mult decât o profesie, este o modalitate de a fi.

Întreaga sa existență a fost o alergare permanentă de la un rol la altul. Talentul actoricesc se dovedește încă de la începutul carierei, astfel la examenul de admitere impresionează comisia și va fi admis direct în anul al doilea. Începutul activității sale artistice este promițător, student încă, va fi solicitat permanent pentru a interpreta diverse roluri alături de nume consacrate ale teatrului clujean. În *Registrul activității artiști* al Teatrului Național „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca îl regăsim pe Dominic Stanca pe lista personalului auxiliar încă din anul 1947, astfel în stagiunea 1947- 1948 acesta va fi distribuit în trei roluri. Debutul pe scena teatrului nu va rămâne fără ecou, cronică dramatică semnată de Ioanichie Olteanu, în „Lupta Ardealului” din 28 martie 1948, îl remarca pe tânărul actor într-un rol de „*intrigant, cu ținută, stăpân pe gesturi și mișcări*”,⁵ iar Ion Maxim vede în Dominic Stanca un actor cu un potențial artistic mare, elogiind în rolul lui Horațiu din drama Hamlet de W.Shakespeare, recunoscându-i-se „*remarcabile posibilități dramatice, un joc scenic superior*”.⁶ După mutarea la București și căsătoria cu regizoarea Sorana Coroamă, Dominic Stanca va interpreta diverse roluri la teatrele bucureștene, dar firea sa mereu aflată în căutare îl face să oscileze între activitatea teatrală și cea literară.

Finalizăm schița de portret - Dominic Stanca prin reținerea cuvintelor a doi apropiați ai artistului, Șt. Aug. Doinaș și Nicolae Balotă. Doinaș va remarca în special poeziile lui Dominic Stanca. În *Lirica lui Dominic Stanca* regăsim următoarea afirmație: „*Apariția postumă a volumului <<Strada care urcă la cer>> de Dominic Stanca, urmând la nu mult*

⁵ Ioanichie Olteanu, *Frederich Chopin în Lupta Ardealului*, Cluj – Napoca, 28 martie 1948

⁶ Ion Maxim, *Hamlet în Lupta Ardealului*, Cluj – Napoca, 22 aprilie 1948

timp după <<O sălbatică floare>>, mă obligă la o investigație a întregii activități lirice a acestui scriitor care, chiar pentru prietenii săi, era cunoscut aproape numai ca prozator, dramaturg și actor. (...) La capătul acestei lecturi se impune o certitudine care mult timp m-a ocolit; Dominic Stanca a fost o conștiință artistică foarte frământată, mereu în căutare de sine, mereu în perind experimental al cuvântului, îmbinând deopotrivă trecut și prezent, tradiție și inovație, sunetul verbului și strălucirea ideii. O pecete personală, care nu poate fi confundată, unifică forme și motive variate, le conferă forță lirică, le face să se rostească singure, acum când gura care le-a rostit s-a umplut definitive de tăcere.”⁷ Completăm această imagine a scriitorului tot cu spusele lui Șt. Aug. Doinaș după mai bine de zece ani: „Dominic a adus în cercul prietenilor săi aceeași feroare a amicitiei. Dar el i-a adăugat un umor tipic ardelenesc, o sfătoșenie plină de haz, o atenție îndreptată fără cruțare spre detaliul amuzant. Beneficiind de o vastă cultură clasică - pe care, nu știu de ce, nu și-o etala niciodată -, dotat cu o inteligență artistică remarcabilă (nu îndreptată spre teoretizare, ci evidentă în însăși practica scrisului), el a fost un poet, un prozator, un dramaturg remarcabil, căruia vocația teatrală - a interpretat magistral câteva roluri dificile - i-a furnizat elemente pe care numai o critică atentă la diversitatea existenței și scrisului său le va putea reliefa cum s-ar cuveni. Un mare artist al cuvântului, pe care-l îngrijea cu voluptate ca pe o bijuterie rară, - iată ce se simte, de la prima lectură, în scrisul său”⁸.

Alături de Ștefan Augustin Doinaș, Nicolae Balotă este un apropiat al familiei lui Dominic. Prin articolele sale, dar și prin fragmente din *Caietul albastru* autorul reconstituie anumite momente din casa soților Dominic și Sorana. Balotă va surprinde cu multă gingășie profilul artistic al prietenului Dominic Stanca. Amintim articolele *Timp scufundat și revelat*, apărut în *România literară*, an XIV, nr. 39, 1981, *Dominic Stanca în Universul prozei*, editura Eminescu, 1976, excepționalul *Epilog la Strada care urcă la cer* (1977), dar și emoționantul articol apărut după moartea lui Dominic. Redăm un fragment din cel din urmă, tocmai pentru a ilustra dragostea cu care scriitorul era înconjurat de prieteni: „A fost un mare om al jocului. Dacă aș putea să vă fac să simțiți vouă celor ce i-ați fost ca și mine apropiați, ce tulburător amestec de gravitate și divină ușurință a putut fi destinul unui asemenea om dăruit (...) N-am cunoscut o mai solidă natură, mai tare în străvechi și nobile virtuți. Prietenul meu Dominic era cel mai adevărat prieten, cel mai leal, mai generos, mai lipsit de orice meschinărie, de orgolile firești poate condiției artistice, cel mai demn, mai autentic aristocrat dintre oamneii ce mi-a fost dat – și de astăzi dat – cu fericire dat să întâlnesc în viața mea. (...) Dominic se lumina și ne lumina, Dominic ne citea sub lampă în jurul mesei tulburător-mișcătoare evocări, poetice parabole ale unei atemporale Orăștii, a copilăriilor veșnice, a tinereții sale fără de moarte în care iată-l acum pentru întotdeauna încremenit. Viața noastră ca și tinerețea noastră a tuturor e sfârșelnică, dar cu unul atât de drag precum ne-a fost Dominic Stanca ea s-a și sfârșit. Dar era atât de multă și de înaltă viață într-însul încât nu se poate ca aceasta să nu fie o viață fără de sfârșit.”⁹

Cuvinte emoționante care iau naștere dintr-o autentiță și îndelungată prietenie proiectează imaginea unui scriitor talentat, modest și discret, care a trăit intens după care și-a oglindit sensibilitatea în scriere. Un scriitor a cărui receptare a început deficitar, aproape lacunar, dar care va fi recuperat împreună cu o întregă generație de intelectuali, care s-a făcut remarcată în istoria literaturii române.

⁷Ștefan Augustin Doinaș, *Lirica lui Dominic Stanca în Lectura poeziei*, Ed. Cartea Românească, 1980, p 175/181

⁸Idem. *Al patrulea poet al Cercului literar în România literară*, nr. 44, an XXXIV, 7- 13 noiembrie 2001, p.11

⁹Nicolae Balotă, *Dominic Stanca în Steaua*, nr. 10, 1976, p.26

O privire atentă asupra prozatorului, poetului, și de ce nu, a omului Dominic Stanca, relevă o permanentă dualitate identificabilă la nivelul mai multor registre. Se poate citi în textul lui Dominic Stanca o împletire între năzuința înspre europenism, văzut și azi ca aspirați națională, și patriotismul afirmat cu multă decență, între spiritul melancolic, introvertit – filtrat prin Blaga – regăsit în volumele de poezii, și cel jucăuș, ironic al povestirilor moldovenești și al baladelor. Profilul artistic al scriitorului se conturează cât se poate de contradictoriu, de la influența lui Blaga, Bacovia și până la ce a lui Topîrceanu sau Al. O. Teodoreanu pare că drumul este nesfârșit de lung, dar Daminic Stanca găsește formule proprii, cărări ascunse, și astfel va reuși să fie productiv în toate genurile.

BIBLIOGRAPHY

- Balotă Nicolae, *Dominic Stanca în Steaua*, nr. 10, 1976;
- Balotă Nicolae, *Caietul albastru*, Ed. Universal Dalsi, București, 2000;
- Cordoș Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Ed. Bibliotca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002;
- Crohmălniceanu Ovid. *Cercul literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, Ed. Universalia, București, 2000;
- Damaschin Hărdăuț Dan, *Cercul literar de la Sibiu / Cluj. Deschidere spre europeanism și universalitate*, Teză de doctorat, coord. Ion Vartic;
- Doinaș Ștefan Augustin, *Lirica lui Dominic Stanca în Lectura poeziei*, Ed. Cartea Românească, 1980;
- Maxim Ion, *Hamlet în Lupta Ardealului*, Cluj – Napoca, 22 aprilie 1948;
- Olteanu Ioanichie, *Frederich Chopin în Lupta Ardealului*, Cluj – Napoca, 28 martie 1948;
- Stanca Dominic, *Timp scufundat*, Ed. Eminescu, București, 1981;
- Stanca Dominic, *Un ceas de hârtie*, Ed. Eminescu, București, 1984;